lesa pod spravidlo (§ 20 lesn. zák.), při dozoru nad hospodařením lesním (§ 23), při vyšetření náhrady za dopravu lesních výrobků přes cizí pozemky (§ 24), při komisionelních šetřeních ve příčině povolení plavení dříví (§§ 29, 37 a 42), při vyšetření škody lesním pychem způsobené (§ 75). Stálými a přísežnými znalci jsou lesní technikové zřízení u politických úřadů pro záležitosti lesní, kteříž jsou placeni od státu a jichž působení zvláštními instrukcemi jest upraveno. Političtí úřadové jsou povinni ve všech důležitějších lesních záležitostech vyžádati si jich dobré zdání a vyjádření a s druhé strany mají i lesní technikové u úřadů vhodné návrhy činiti.

VI. Právo honební.

Zákon o myslivosti pro království České, a totéž platí o honebních zákonech jiných zemí korunních, kde honební společenstva jsou zřízena, ustanovuje, že honební společenstvo jest povinno honební právo buď pronajmouti, nebo vlastními znalci pod přísahu vzatými vykonávati. Při vyšetřování škod zvěří způsobených musí býti též z pravidla znalci přibráni.

VII. Právo stavební.

Dle stavebních řádů buďtež ke všem komisionelním šetřením povoláni znalci ve věcech stavebních a po případě i lékaři, tito zejména tenkráte, když se jedná o udělení povolení ke stavbě nebo k obývání.

VIII. Právo celní.

Dle celního a monopolního řádu musí býti v některých otázkách monopolů se týkajících znalci slyšeni, tak na př. jedná-li se o to, zdali tabák byl vyroben způsobem nedovoleným. Generální ředitelství režie tabákové má se pokládati za stálého znalce důchodkových úřadů v odborných otázkách týkajících se monopolu tabákového. Zdali určitý preparát jest předmětem monopolu prachového čili nic, o tom rozhoduje technické a správní komité vojenské ve srozumění s vysokou školou technickou ve Vídni.

IX. Řízení vyvlastňovací.

Znalci mají konečně obzvláště důležitý význam i v řízení expropriačním při stanovení ceny pozemků, výše náhrady a pod. (Srv. čl. Expropriace).

Znalci (v řízení soud. civilním).

I. Pojem.

Znalci (artis periti, expertes) rozumí se osoby podle svých odborných vědomostí a zkušeností způsobilé ku pozorování a posuzování okolností skutkových ve sporu rozhodných, jejichžto poznání a ocenění zvláštní takovéto znalosti předpokládá (Ott, soustavný úvod ve studium nového řízení soudního, díl II. str. 174). Znalci jsou tudíž jaksi iudices facti, jelikož jich výpovědí se umožňuje soudci rozhodnutí vynésti a odůvodniti. Obyčejně dělí se znalci ve znalce pozorující a posuzující dle toho, zdali mají vypovídati na základě svého pozorování o sporných skutečnostech nebo povaze sporného předmětu, či mají-li ze zjištěných skutečností na základě svých technických neb odborných vědomostí vyvoditi důsledky, jež soudce k vynesení rozsudku znáti potřebuje. Rozdělení toto zavrhoval však již Mevius a ještě rozhodněji pak Wetzell, kterýž zejména k tomu poukazoval, že znalci v obojím případě, ať již toliko konstatují, co sami pozorovali či vyvozují z daných okolností odborné důsledky, nemají sice přímo úkol soudce, avšak jsou přece jeho pomocníky, jelikož znalci, kteří

k ohledání byli přibráni, závažný material k soudcovskému rozhodnutí a tím již také rozhodujícím činitelem se stávají (Wetzell, System § 44 č. 13). V nejširším smyslu náležejí ke znalcům vůbec všechny osoby, které majíce zvláštní odborné vědomosti jsou způsobilé soudci v řízení důkazním důkaz poskytnouti. Ob. obč. zák. označuje každého, kdo se veřejně k nějakému úřadu, umění, živnosti nebo řemeslu zná, jako znalce; znalcům však na roveň jsou postaveni i ti, kdož mimo nutné případy dobrovolně vezmou na sebe záležitosť, jejíž provedení vyžaduje zvláštních znalostí neb obzvláštní píle a ručí pak i tyto osoby za nedostatek oněch zvláštních vědomostí vyjímajíc ten případ, když ten, jenž jim onu záležitosť svěřil, o jich neumělosti věděl nebo při obyčejné pozornosti věděti mohl (§ 1299 o. o. z.).

II. Rozdělení znalců.

V širším smyslu rozeznávají se

1. znalci, kteří se přibírají k soudnímu ohledání, aby povahu věci posoudili a tudíž soudci při ohledání předsudku sporu odborné pomoci poskytli;

2. znalci, kteří se mají vysloviti o sporných skutečnostech z jakéhokoli oboru a z daných skutečností mají vyvoditi vzhledem ke zvláštním technickým otázkám, obyčejům a zvyklostem svoje konečné důsledky;

3. tlumočníci (srv. tento čl.) úřední pověření, kteří mají spolupůsobiti při vydávání vysvědčení;

4. odhadci, kteří přihlížejíce zevrubně ke všem okolnostem o ceně věci mají podati svoje dobrozdání (§ 201 a dv. d. ze dne 8. září 1786 sb. z. s. č. 576, dv. d. ze dne 25. listopadu 1839 č. 391 sb. z. s.);

5. znalečtí svědkové, o nichž platí předpisy dané o důkazu svědky. K důkazu znaleckému nemají býti z pravidla znalečtí svědkové připuštěni (roz. ze dne 13. ledna 1870 č. 9654, sb. 3663); přes to však praxe znala i tento druh znalců, kteří jsou pak zároveň svědky i znalci, poněvadž jich slyšení ku provedení důkazu v jednotlivých případech jest nezbytno;

6. hlava 17 všeob. ř. s. pojednávala v §§ 187—202 o důkazu znalci a činila dále rozdíl mezi znalci stálými t. j. těmi, kdož vzhledem k svému úřadu stavu nebo živnosti soudem za znalce trvale jsou zřízeni a pod přísahu vzati a tudíž jsou povinni vyzvání soudu, aby znalecké dobrozdání podali, kdykoli vyhověti (§ 189, dv. d. ze dne 15. ledna 1787 č. 620 sb. z. s. lit. *h*) a těmi znalci, kteří jsou toliko od případu k případu jmenováni a sice z pravidla jen tenkráte, nemohou-li býti povoláni znalci trvale ustanovení. Tito poslední mají též právo odmítnouti vyzvání, aby jako znalci svoje dobrozdání podali (poněkud jinak nyní, srv. § 353 c. ř. s.).

III. Právo občanské.

Ob. obč. zák. obsahuje celou řadu ustanovení o připuštění znalců ohledně práv věcných, obligačních i osobních, tak na př. § 100 o nemohoucnosti plniti manželskou povinnosť, dále o správnosti resp. manželském původu dřívějšího nebo pozdějšího porodu (§ 157), o nemožnosti splození (§ 158), o zjištění, že kdo jest choromyslným nebo blbým (§ 273), jakož i že nabyl opět zdravého rozumu (§ 283), o tom, že zůstavitel, jenž zemřel jako šílený nebo blbý, v době zřízení posledního pořízení byl při zdravém rozumu (§ 567), při správě (§§ 922 až 927) a pod. Rovněž

uvádí obch. zák. zvláštní případy, kdy znalci mají býti slyšeni a sice v první řadě ve všech případech, kde strany se odvolávají na obchodní zvyklosti, nebo místní obyčeje, jak zejména tomu bývá při nárocích obchodních pomocníků, dále o výši podílu na zisku a ztrátě zvláště při komanditních společnostech (čl. 162) a při tichých společnostech (čl. 254), při zjištění stavu zboží, proti jehož přijetí se činí námitky (čl. 348), zboží komisionářského (čl. 365) a pod

IV. Řízení soudní civilní.

1. Ustanovení znalců: Je-li třeba důkaz znalci provésti, má rozhodující soud ustanoviti jednoho nebo více znalců, jakmile strany o jejich osobě byl slyšel. Při tom budiž, leč by zvláštní okolnosti něco jiného vyžadovaly, přihlédáno především ke znalcům, kteří pro dobrá zdání žádaného způsobu jsou veřejně zřízeni. Soud místo znalce nebo znalců nejprve jmenovaných může ustanoviti též znalce jiné (§ 351 c. ř. s.). Znalci mohou býti ustanoveni, lze-li tím zameziti průtahy nebo nepoměrný náklad i bez předchozího výslechu stran. Jména ustanovených znalců buďtež oznámena stranám soudem z rozkazu nebo k dožádání nastupujícím a zároveň zpraveny buďte strany o roku k provedení důkazu položeném (§ 352 c. ř. s.).

2. Kdy může býti odepřeno dobré zdání: Kdo jest veřejně zřízen k podávání dobrých zdání žádaného způsobu, nebo kdo vědu, umění nebo živnosť, jichž znalosť jest podmínkou vyžádaného dobrého zdání, veřejně za účelem své výživy provozuje nebo k jich provozování veřejně jest zřízen anebo zmocněn, má vyhověti příkazu, jímž za znalce jest ustanoven. Z týchž důvodů, pro které svědek může odepříti výpověď, může znalec žádati, aby byl úkolu znaleckého sproštěn. Veřejní úředníci nebuďtež kromě toho také tenkráte za znalce povoláváni, když od jejich představeného jim ze služebních důvodů bylo zapověděno, by dali se upotřebiti za znalce, nebo když zvláštními předpisy jsou sproštěni povinnosti znalecké (§ 353 civ. ř. s.). Když znalec ku podání dobrého zdání ustanovený bez dostatečného důvodu odepře podati dobré zdání nebo přes řádné předvolání nedostaví se bez dostatečné omluvy k roku pro provádění důkazu položenému, budiž jemu usnesením uložena náhrada nákladů jeho odpíráním nebo nedostavením se způsobených; mimo to budiž znalci uložen trest pořádkový nebo při svévolném odepření dobrého zdání trest pro svévoli. Neposlušný znalec ručí nejenom za náhradu nákladů, nýbrž i za všechnu další škodu, kterou stranám tím způsobil, že provedení důkazu zmařil anebo zdržel, pokud to jemu k vině přičísti lze (§ 354 civ. ř. s.).

3. Odmítnutí znalců stranami:

Strany mohou znalce z týchž důvodů odmítnouti, které oprávňují k odmítnutí některého soudce; odmítnutí však nemůže tím býti odůvodněno, že znalec dříve v téže věci byl vyslýchán jako svědek (§ 355 civ. ř. s.).

4. Provádění důkazu:

a) Rozhodující soud anebo soudce, jemuž svěřeno jest, by řídil provádění důkazu, může také nařídíti, by dobré zdání bylo podáno písemně. V tomto případě jsou znalci zavázáni o písemném dobrém zdání k žádosti podati ústní vysvětlivky nebo je při ústním jednání vysvětliti (§ 357 civ. ř. s.).

b) Od vzetí znalce pod přísahu může býti upuštěno, když obě strany toho se vzdají (§ 358 civ. ř. s.).

c) Znalcům buďtež propůjčeny u soudu se nalezající předměty, spisy a pomůcky, kterých jest třeba pro odpovědi k otázkám jim předloženým (§ 359 civ. ř. s.).

d) Nemůže-li důkladné a zevrubné dobré zdání ihned býti podáno, má soudce provádění důkazu řídící ustanoviti lhůtu nebo zvláštní rok pro podání dobrého zdání (§ 360 civ. ř. s.). Dobré zdání budiž vždy odůvodněno.

e) Jeví-li se podané dobré zdání nedostatečným nebo jestliže znalci vyslovili mínění rozličná, může soud k návrhu nebo z úřední moci nařiditi, by podáno bylo nové dobré zdání znalci týmiž nebo jinými neb alespoň s přibráním znalců jiných. Takového opatření připouští se zejména také tenkráte, když některý znalec po podání dobrého zdání s úspěchem byl zamítnut. K takovýmto opatřením oprávněn jest též soudce z rozkazu nebo k dožádání činný (§ 362 civ. ř. s.).

f) Strana, která nabídla důkaz znalci, může se ho vzdáti. Odpůrce však může žádati, by nařízené provádění důkazu přes to bylo vykonáno, když buďto provádění důkazu již se započalo neb alespoň znalci ku provádění důkazu již k soudu se dostavili (§ 363 civ. ř. s.).

g) Při vykonávání obchodního, námořského nebo horního soudnictví může soud v těch případnostech, ve kterých předmět jeho posudku vyžaduje odborných znalostí nebo ve kterých jde o to, zdali stává obchodních zvyklostí, rozhodnouti nepřibera znalců, když vlastní odborná znalosť nebo vlastní vědomosť soudců činí přibrání znalců zbytečným (§ 364 civ. ř. s.).

Motivy k novému soudnímu řádu praví: V systému procesním s volným uvažováním důkazů jsou znalci, třebas jejich výslech se navrhuje ve způsobu nabídnutí důkazu stranami, k tomu povoláni, aby podporovali soudce při oceňování určitého stavu věci. Jako se musí ponechati soudcovskému uvážení, třeba-li k ocenění stavu věci výslechu znalců, tak musí mu také právo příslušeti vybrati si znalce, jehož pomoci potřebuje a rozhodnouti, jeli třeba jednoho nebo více znalců. Soudce bude při tom patrně hleděti, pokud možno k návrhům, které činí strany o znalcích, již přivzati býti mají a zejména o jich počtu; tyto návrhy budou pak zvláště pro něho důležité, spočívají-li ve srozumění obou stran.

V. Řízení exekuční.

1. K odhadu nemovitosti buďtež podle povahy případu přibráni jeden nebo dva přísežní znalci; jde-li o odhad pozemků rozličných druhů kultury, tedy mohou, jeli to pro správné vyhledání hodnoty nezbytno, pro jednotlivé druhy pozemků býti přibráni znalci zvláštní. K odhadu příslušenství nemovitosti stačí z pravidla jeden přísežný znalec. Dlužník i vymahající věřitel mohou navrhnouti, aby spolupůsobil též znalec druhý, prohlásí-li se, že jsou ochotni větší náklad tím způsobený nahraditi a složí-li v soudní kanceláři částku, které k uhrazení těchto nákladů bude asi třeba. Znalce jmenuje soud exekuční. K návrhu vymahajícího věřitele nebo dlužníka může za příčinou předpojatosti některého jmenovaného znalce nebo z důvodů jiných na místo něho jmenován býti soudem exekučním znalec jiný. (Viz též čl. Řád odhadní pro nemovitosti; § 143 ex. ř.).

2. Při nucené správě: Sborové soudy první instance vyslechnouce úřady správní a úřady obecní v obvodě soudu sborového, jakož i rolnické a hornické korporace a spolky, jichž působnosť vztahuje se k tomuto ob-

vodu, mají sdělati seznam osob, které svou věcnou znalostí a spolehlivostí jsou zvláště způsobilé k úřadu správcovskému a jsou ochotny takové správy na se vziti. Tento seznam budiž zaslán všem soudům v obvodě sborového soudu a budiž každého roku přezkoumán a podle okolností opraven nebo přivzetím nových osob doplněn. Všechny takové změny buďtež oznámeny soudům v obvodě.

Z osob v tomto seznamu zapsaných má exekuční soud vybrati toho, kdo vzhledem k tomu, kde leží a jaká jest nemovitosť, kterou jest spravovati, a vzhledem k ostatním okolnostem té které případnosti zdá se mu býti nejzpůsobilejší a má jej jmenovati správcem (§ 106 ex. ř.).

VI. Odměna znalců. Viz čl. Svědečné a znalečné.

Znalci (v řízení trestním).

I. Pojem a význam.

Znalci jsou osoby, kteréž majíce zvláštní odborné znalosti soudu mohou podati vysvětlení a objasnění potřebného ke zjištění určitých okolností pro posouzení subjektivní neb objektivní skutkové povahy trestného činu rozhodných. Účel a úkol znalců jest zcela rozdílný od úlohy svědků. Kdežto tito mají vypovídati toliko o příhodách a okolnostech, jež každý člověk svými smysly může pozorovati, jsou znalci vlastně k tomu povoláni, aby soudu sdělili výsledky pozorování, jež lze si utvořiti toliko pomocí zvláštní technické způsobilosti.

II. Nález a dobrozdání znalců.

Podobně jako řízení civilní činí i trestní řízení rozdíl mezi nálezem (visum repertum) a dobrozdáním znalců. Nálezem rozumí se zpráva, kterou znalci podávají o tom, co pozorováním svým byli shledali; posudek (dobré zdání) obsahuje logický soud, jejž znalci dle pravidel svého odborného vědění z určitých skutečností vyvozují. Nález a posudek jsou však v těsné souvislosti a musí úplně spolu souhlasiti, má-li výpověď znalců sloužiti za základ trestního rozsudku. Vyskytne-li se tudíž odpor mezi nálezem a posudkem, musí se soudce pokusiti o jeho odstranění, a nebylo-li by to možno, musí býti opětně titíž nebo jiní znalci slyšeni; v otázkách medicinských, nevedla-li by ona cesta k výsledku, musí býti vyžádán také posudek lékařské fakulty některé university. Pro předsevzetí nálezu a podání dobrozdání jsou rozhodna různá hlediska procesualní. Nález z pravidla nedopouští odkladu; aby stopy trestného činu snad nezmizely a procesný material byl pokud možná úplně a správně určen a sestaven, jest zapotřebí, aby nález ihned byl proveden. Nález budiž sepsán pod vedením a za intervence soudu. Posudek naproti tomu mohou znalci podati teprve později. Nálezem má býti shromážděn skutkový materiál, z něhož posudkem vyvozují se důsledky, o něž se rozsudek má opírati. Posudek nemůže býti tudíž z pravidla ihned podán, poněvadž k jeho sestavení bývá zapotřebí ještě dalších prací, jako obdukce, ohledání jednotlivých částí mrtvoly, měření, sestavení plánů, náčrtků a různých přípravných prací, kteréž mnohdy delší doby vyžadují, tak že nález i posudek jen zřídka zároveň může býti předsevzat a zejména v případech obtížnějších musí býti posudek odložen na pozdější dobu.

III. Volba a zřízení znalců.

Svědkové jsou dle všeobecného pravidla povinni k soudu se dostaviti a před ním vypovídati. Povinností takovou však nejsou znalci do té míry vázáni, že by osvobození jich od úkolu znalce bylo vyloučeno. Ve příčině